

LẬP DÀN Ý BÀI VĂN TỰ SỰ

A – MỤC TIÊU BÀI HỌC

Giúp HS :

- Biết cách dự kiến đề tài và cốt truyện cho một bài văn tự sự.
- Nắm được kết cấu và biết cách lập dàn ý bài văn tự sự.
- Nâng cao nhận thức về ý nghĩa, tầm quan trọng của việc lập dàn ý để có thói quen lập dàn ý trước khi viết một bài văn tự sự nói riêng, các bài văn khác nói chung.

B – NHỮNG ĐIỀU CẦN LƯU Ý

I – NỘI DUNG

1. Đặc điểm bài học

Bài này được cấu tạo theo kiểu quy nạp : đi từ những ví dụ thực tế (quá trình hình thành cốt truyện *Rừng xà nu* của nhà văn Nguyễn Ngọc và lập dàn ý một bài văn) để rút ra kiến thức và kỹ năng. Ở bài học này, yêu cầu về kiến thức (ý nghĩa, tầm quan trọng và nội dung một dàn ý) không được trình bày thành đề mục riêng mà kết hợp với các thao tác tư duy, các kỹ năng thực hành.

2. Trọng tâm bài học

Trọng tâm bài học là mục II – *Lập dàn ý*.

II – PHƯƠNG PHÁP VÀ TIẾN TRÌNH TỔ CHỨC DẠY HỌC

1. Phương pháp dạy học

Bài này HS học sau bài *Viết bài làm văn số 1*. Kiến thức cũng như kỹ năng viết văn tự sự HS tuy đã học ở THCS nhưng có thể quên nhiều. Vì vậy, GV cần sử dụng phương pháp quy nạp giúp HS ôn lại những kiến thức và kỹ năng về văn tự sự để giúp HS tiếp thu bài mới.

GV nhắc HS chuẩn bị bài trước ở nhà : xem trước bài học và suy nghĩ để trả lời các câu hỏi trong SGK.

2. Tiến trình tổ chức dạy học

a) Hình thành ý tưởng, dự kiến cốt truyện

– Hướng dẫn HS đọc đoạn trích của nhà văn Nguyễn Ngọc, sau đó trả lời các câu hỏi.

Gợi ý:

Câu 1 : Nhà văn Nguyễn Ngọc kể về quá trình suy nghĩ, chuẩn bị để sáng tác truyện ngắn *Rừng xà nu*.

Câu 2 : Qua lời kể của nhà văn, có thể rút ra kinh nghiệm :

+ Để chuẩn bị viết một bài văn tự sự, cần hình thành ý tưởng, dự kiến cốt truyện (có thể dự kiến phần mở đầu và kết thúc truyện) ; sau đó suy nghĩ, tưởng tượng về các nhân vật theo những mối quan hệ nào đó và nêu những sự việc, chi tiết tiêu biểu, đặc sắc tạo nên cốt truyện.

+ Tiếp theo là bước lập dàn ý. Dàn ý gồm ba phần : *mở bài, thân bài, kết bài*.

– GV có thể nhấn mạnh thêm tầm quan trọng của việc lập dàn ý trong quá trình triển khai câu chuyện cũng như tạo hứng thú trước khi lập dàn ý.

b) *Lập dàn ý*

Hướng dẫn HS lập dàn ý cho hai đề bài trong SGK. GV có thể chia làm hai nhóm và gọi hai HS lên bảng lập dàn ý theo gợi ý của SGK.

– Chọn nhan đề cho bài viết. Ví dụ, đề bài 1 : *Sau cái đêm đen ấy...*, đề bài 2 : *Người đây nắp hầm bêm*.

– Lập dàn ý theo bố cục ba phần. GV có thể gợi ý cho HS như sau :

Bố cục	Đề bài 1	Đề bài 2
<i>Mở bài</i>	Sau khi chạy khỏi nhà tên quan cụ, chị Dậu gặp một cán bộ cách mạng.	Cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp nổ ra. Tuy làng Đông Xá bị địch chiếm nhưng hằng đêm vẫn xuất hiện một, hai cán bộ cách mạng hoạt động bí mật.
<i>Thân bài</i>	– Cuộc Tổng khởi nghĩa tháng Tám nổ ra, chị Dậu trở về làng... – Khí thế cách mạng sôi sục, chị Dậu dẫn đầu đoàn biểu tình lên huyện cướp chính quyền, phá kho thóc của Nhật. – ...	– Quân Pháp càn quét, truy lùng cán bộ. – Không khí trong làng căng thẳng. Nhiều người hoảng sợ. Chị Dậu vẫn bình tĩnh hướng dẫn cán bộ xuống hầm bí mật.
<i>Kết bài</i>	– ...	– ...

– Hướng dẫn HS từ việc tìm hiểu đoạn trích của nhà văn Nguyễn Ngọc viết về quá trình hình thành ý tưởng, dự kiến cốt truyện *Rừng xà nu* và kết quả luyện tập lập dàn ý nêu cách lập dàn ý một bài văn tự sự.

Có thể hướng dẫn HS phát biểu theo các ý sau :

+ Trước khi lập dàn ý, cần suy nghĩ để chọn đề tài, xác định chủ đề của bài viết. Ví dụ : Nhà văn Nguyễn Ngọc chọn đề tài cuộc kháng chiến chống Mĩ với chủ đề ca ngợi nhân dân Tây Nguyên anh hùng, bất khuất. Còn bài luyện tập nói trên chọn đề tài người nông dân cùng khổ đã được giác ngộ cách mạng, từ đó khẳng định phẩm chất tốt đẹp của những người nông dân đã góp phần đưa cuộc Cách mạng tháng Tám của dân tộc ta đến thắng lợi.

+ Từ đề tài, chủ đề, người viết phải tưởng tượng và phác ra những nét chính của cốt truyện. Cốt truyện nên dựa vào "mô hình" cấu trúc truyền thống của tác phẩm tự sự : *trình bày – khai đoạn – phát triển – đỉnh điểm – kết thúc* ⁽¹⁾.

+ Tiếp đó, có thể phác ra ba phần của một dàn ý :

- Mở bài (có thể gọi là phần *Trình bày*)
- Thân bài (có thể gọi là phần *Khai đoạn, Phát triển, Đỉnh điểm*)
- Kết bài (có thể gọi là phần *Kết thúc*)

+ Dựa vào dàn ý, cần suy nghĩ tìm các yếu tố cấu thành một bài văn như : sự việc xảy ra, tâm trạng của nhân vật, quan hệ giữa các nhân vật, cảnh thiên nhiên,...

Từ những ý kiến của HS, GV tóm tắt rồi hướng dẫn các em đọc, nắm vững *Ghi nhớ* trong SGK.

III – KIỂM TRA, ĐÁNH GIÁ – GỢI Ý GIẢI BÀI TẬP

Bài tập 1

a) Đề tài đã được xác định : Một HS vốn có bản chất tốt, nhưng do một hoàn cảnh nào đó xô đẩy mà phạm sai lầm, sau đó đã kịp thời tỉnh ngộ và vươn lên.

b) Cốt truyện có thể gồm các ý : Một HS vốn hiền lành, trung thực ; bị kẻ xấu lôi kéo và phạm sai lầm đáng tiếc ; đau khổ, ân hận, dằn vặt ; tự đấu tranh hoặc gặp người tốt giúp đỡ ; vươn lên trong cuộc sống và học tập,...

c) Từ cốt truyện, lập dàn ý ba phần với các sự việc, nhân vật, các chi tiết tóm lược về cảnh, về tâm trạng nhân vật chính ; lời nói, hành động của nhân vật phụ,...

(1) Theo Lê Bá Hán – Trần Đình Sử – Nguyễn Khắc Phi (đồng Chủ biên), *Từ điển thuật ngữ văn học*, NXB Giáo dục, Hà Nội, 2004, tr. 101.

Bài tập 2

Lập dàn ý cho bài văn viết về một câu chuyện xảy ra trong cuộc sống.

a) Việc đầu tiên là chọn đề tài và dự kiến cốt truyện, ví dụ có thể viết về đội thanh niên tình nguyện hay một đôi bạn giúp nhau vượt khó,...

b) Phác qua ba phần của dàn ý.

c) Tìm sự việc, nhân vật, thời gian, không gian xảy ra câu chuyện, sau đó ghi vào dàn ý.

IV – TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Vũ Tú Nam – Phạm Hồ – Bùi Hiến – Nguyễn Quang Sáng, *Văn miêu tả và văn kể chuyện*, NXB Giáo dục, Hà Nội, 2001.

2. Nguyễn Ngọc, *Về truyện ngắn "Rừng xà nu"*, trong *Nhà văn nói về tác phẩm* (Hà Minh Đức biên soạn), NXB Giáo dục, Hà Nội, 2000.